

Helmonds

18

Kwartaalblad
Heemkondekring
Helmont

herfst 2012
€ 2,95

HEEM

*Vincent van Gogh in Stiphout
De luchtverdediging rond Helmond
Licht in de duisternis*

Colofon

Dit is een uitgave van Heemkundekring Helmont.
Gesticht op 24 mei 1948.

BESTUUR

voorzitter

C. Verhofstadt, Sperwerstraat 6, 5702 PJ Helmond
tel. 0492 - 537094, e-mail: c.verhofstadt@hotmail.com

secretaris

W. van Lieshout, Stationsplein 39, 5701 PE Helmond
tel. 0492 - 534857, e-mail: w.vanlieshout@hotmail.com

penningmeester

F. 't Sas, Beethovenlaan 49, 5707 PS Helmond
tel. 0492 - 520945, e-mail: frans.tsas@planet.nl

bestuurslid

J. Schiffers, Gabriëlstraat 8, 5708 KA Helmond
tel. 0492 - 529833, e-mail: j.schiffers@upcmail.nl

bestuurslid

Vacature

LIDMAATSCHAP

Kringlidmaatschap incl. abonnement € 25,-
Rekening ING nr. 2641099 t.n.v.
penningmeester Heemkundekring

INLICHTINGEN

heemkundekringhelmond-peelland@hotmail.com
heembaken@gmail.com (e-mail adres van Het Bakken)

PUBLIC RELATIONS

A. Aben, tel.0492 - 525567, e-mail: aben0170@planet.nl

WEBSITE

www.heemkundekringhelmont.nl

REDACTIE

Hans Vogels
tel. 0492 - 523864, e-mail: j.vogels29@chello.nl

Martin Geerts
tel. 0492 - 536043, e-mail: geerts2@chello.nl

Berry Wijnen
tel. 0492 - 539072, e-mail: berry.wijnen@hetnet.nl

Kelly Geerts
tel. 0492 - 536043, e-mail: geerts2@chello.nl

Marinus van den Elsen
tel. 06 - 40763697, e-mail: m.vandenelsen@weijmans.com

Vormgeving/lay-out: Marinus van den Elsen

Druk: Drukkerij Van Stiphout

Foto's gemaakt door/met dank aan:

Hans Vogels, J. Bijnen, Ruud Wildekamp, Martin Wijnhof, RHCe, Lia van Zalinge-Spooren, Jan Suijkerbuijk, Pierre van de Meulenhof, Berry Wijnen.

Omslag voorzijde: Een mast, vermoedelijk voor telegrafie, in de Veestraat waaraan een lantaarn is bevestigd. (Collectie RHCe, fotograaf onbekend)

Omslag achterzijde: Muurschildering van Gérard Princée uit 1955. Het kunstwerk, voorstellende de Heilige Familie, bevindt zich in stadshobbycentrum 'Het Bakken' in de Pastoor van Leeuwenstraat (de toenmalige St. Jozefschool). (foto Berry Wijnen)

Inhoud

3 Van de redactie

4 Van het bestuur

5 Boekbespreking

6 Korte berichten

10 Agenda

12 De luchtverdediging rond Helmond

20 Licht in de duisternis

27 Begunstigers

Van de redactie

De zomer is weer voorbij. Een periode met slechts beperkt nieuws, zij het dan de treurige liquidatie van de monumentale keldergewelven op de Markt. Aangenaam was wel de ontdekking dat Vincent van Gogh in zijn Nuenense periode regelmatig het dorp Stiphout bezocht. Het is opmerkelijk dat het pand waar hij vaak een borreltje dronk nog steeds bestaat, zij het in gewijzigde vorm. Niettemin is het een historisch perceel dat bescherming verdient. Het zou stuitend zijn als dat ook zou verdwijnen.

Stuitend was zeker het afweergeschut op de cacao-fabriek in 1939 en andermaal in 1944. De negende Compagnie Luchtafweer plaatste toen enkele mitrailleurs op het platte dak van dat gebouw. Het diende ter bescherming van het stafkwartier van de Lichte Divisie in het parochiehuis aan het Binderseind. Ook in Rijpberg werd een luchtafweer geïnstalleerd. Dit ter beveiliging van het vliegveld dat aan de oostzijde van de stad werd aangelegd. Ruud Wildekamp vertelt u alles over de luchtverdediging rond Helmond in de periode tussen 1940 en 1945.

Tegenwoordig is verlichting van de openbare ruimte een alledaags verschijnsel. Als het donker wordt zorgen de vele lantaarns voor een zee van licht. Historisch gezien is dat pas recentelijk zo. De straatverlichting zoals wij die kennen is immers niet van alle tijden. De eerste lantaarnpalen in Helmond dateren van 1803. Toen besloot de gemeenteraad tot de instelling van een openbare verlichting. Hans Vogels schetst het ontstaan

van het straatlicht. Dat begon met een minuscuul schijnsel en ontwikkelde zich tot een bijdetijdse verlichting.

Van Pierre van de Meulenhof ontvangen wij een interessante bijdrage over cartograaf Jacob van Deventer. Het verhaal handelt over een vermeende watermolen die ter hoogte van het kasteel zou hebben gestaan. In onze volgende editie bieden wij het artikel graag aan u aan.

Ons volgend kwartaalblad verschijnt 1 januari 2013. Kopij kunt u tot 1 november inzenden aan de redactie per e-mail adres j.vogels29@chello.nl. De redactie is niet aansprakelijk voor de inhoud van geplaatste artikelen en behoudt zich het recht voor stukken in te korten of aan te passen.

Van het bestuur

Van zowel leden als bezoekers mochten wij talrijke positieve reacties ontvangen over de Heemkamer in zijn huidige vorm. Het toenemende aantal bezoekers versterkt het idee dat de kamer steeds meer een tehuis begint te worden. Dat is een uitstekende ontwikkeling. Momenteel wordt gewerkt aan een internetaansluiting in het Con Brio-gebouw. Enige extra ruimte is ook nog wenselijk, maar wensen zijn er om ooit vervuld te worden.

Graag willen wij nog eens onder de aandacht brengen dat *Heemkundekring Helmont* erkend is als Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Hierdoor wordt onze heemkring gezien als een instelling die het algemeen belang dient. Daardoor zijn wij geen erf- of schenkbelaasting verschuldigd.

Wij zijn voornemens om regelmatig een digitale nieuwsbrief uit te gaan brengen. Dit ter ondersteuning van de

Onze Heemkamer

Onze Heemkamer bevindt zich in het Con Brio Gebouw, Braakse Bosdijk 4, 5703 HZ Helmond. De kamer is iedere donderdagmiddag geopend van 14.00 tot 16.00 uur en is vrij toegankelijk. U kunt desgewenst onze collecties en boekenbestand kosteloos raadplegen. De dependance in het stadshobbycentrum 'Het Baken', Pastoor van Leeuwenstraat 23, is iedere donderdagmorgen geopend van 10:00 tot 12:00 uur. Hier zijn wij u graag behulpzaam bij het uitzoeken van uw stamboom.

communicatie van bestuur en werkgroepen naar de leden toe. De berichtgeving kan zo sneller verlopen dan via ons kwartaalblad. Bij gevolg moet u wel via internet bereikbaar zijn. Daarom verzoeken wij u om onze secretaris te verblijden met uw e-mailadres.

Het Helmondse dialect blijft bijzonder, derhalve werd er in september een Helmondse dialect tiendaagse gehouden onder het motto '*Haw ut Helmonds*'. Als Heemkundekring moedigen wij dergelijke initiatieven van harte aan. Onze Helmondquiz mag daarom als een positieve bijdrage gezien worden.

In samenwerking met het comité Open Monumentendag, die in het tweede weekend van september werd gehouden, hebben wij een boek over monumentale bomen uitgegeven.

Wij wensen u een mooi heemseizoen. Onze lezingen en excursies zullen daar zeker aan bijdragen.

Dank voor uw giften of donaties

Ter uitbreiding van ons heemkundig materiaal ontvangen wij regelmatig giften en donaties. Al deze schenkingen, groot of klein, worden door ons bijzonder gewaardeerd. Door de veelheid is het vaak niet mogelijk iedereen persoonlijk te bedanken. Daarom zeggen wij langs deze weg dank aan allen die *Heemkundekring Helmont* een warm hart toedragen.

Draaiorgelmuseum kwijnt weg

Ze staan nu nog in de Gavioli-zaal: draaiorgel De Blauwe Trom, de Gaudin orgels, de Mortier en de twee handdraaiorgels. Maar hoe lang nog?

Al jaren wordt gezocht naar een passende accommodatie, maar Helmond weet nog steeds niet wat er met het unieke, culturele en historische erfgoed gaat gebeuren als de Gavioli-zaal wordt gesloopt. De orgels mochten destijds van het gemeentebestuur de stad niet uit, maar het college ziet nu verplaatsing naar Soerendonk als een betreurenswaardig alternatief.

Na de pijnlijke verkwanseling van het gemeentelijk archief, de verplaatsing van openbare diensten naar elders en de liquidatie van velerlei historische bouw-

werken, wordt mogelijk opnieuw onrecht gedaan aan het imago van de stad. Het staat in schril contrast met de miljoenen die uitgegeven worden aan Brabant Culturele Hoofdstad en de transformatie van de cacao-fabriek naar een culturele hotspot.

De unieke collectie draaiorgels moet in de stad blijven! Alternatieven zijn er voldoende voorhanden. Wij roepen het gemeentebestuur op een maximale inspanning te doen om het erfgoed te behouden en te herhuisvesten. Niet weggemoffeld in een buitenwijk, maar op een representatieve locatie in het centrum van de stad.

De Mortier is nu nog in Helmond te bewonderen, Maar hoe lang nog? (foto Hans Vogels)

Vincent van Gogh in Stiphout

“Kunt u mij vertellen over bijzondere vergane of curieuze nog bestaande bomen”, vroeg Maria van de Looverbosch in de herfsteditie van Helmonds Heem. Maria was bezig met de productie van een boek over de geschiedenissen rond monumentale bomen, dit in het kader van de open monumentendag.

Op haar verzoek werd veelvuldig gereageerd. Bij die reacties zat ook een verhaal over Vincent van Gogh die in zijn Nuenense periode (1883-1885) menigmaal naar Stiphout toog.

Maria kwam in contact met Jet de Haas-Vermulst, dochter van Grard Vermulst en Anna Pastoor en kleindochter van Hannes Vermulst en Elisabeth van Stekelenburg. Hannes exploiteerde indertijd een bakkerij aan de

De Stiphoutse Dorpsstraat in 1913 gezien in de richting van de Gerwenseweg. In het rijtje huizen aan de toenmalige Snapstraat, was zowel de bakkerij als het logement annex cafeeke gevestigd. (fotograaf J. Bijnen, Collectie RHCe)

toenmalige Snapstraat, tegenwoordig de Meester Strikstraat geheten. Zijn moeder stond bekend als herbergierster en bezat een logement annex cafeeke naast de bakkerij. Opa Hannes vertelde aan zijn nageslacht, dat Vincent van Gogh regelmatig van Nuenen naar Stiphout kuierde. Hij bereikte het dorp via Gerwen en het zandpad langs het Molenvan. In het etablissementje van Hannes' moeder dronk hij voor 2 cent een borreltje voordat hij weer huiswaarts keerde.

Historicus Henk Roosenboom doet er tamelijk nuchter over: “Van Gogh heeft maar twee jaar in Nuenen gewoond. Hij zal wel eens in Stiphout zijn geweest en dat hij graag een borreltje dronk is algemeen bekend”. Het is evenwel niet zeker dat de schilder structureel naar

Bezoek Toon Kortooms Park

Wie kent niet de verhalen: Parochie in de Peel, De kleine emigratie en Turf in m'n ransel. Of de vertelling over pater Jan die op een warme zomerdag een verfrissende duik in een rivier wil nemen. Hij trof in het riet een vriend paartje aan en sprak: *“Ik weet niet wat gullie aan het doen zijt, maar ge treft er in ieder geval mooi weer bij”*. En dan het relaas over de tweeling Mathieu en Hein Beekman en de markante Hendrik van Ham. Het zijn allemaal vertelsels die zijn bedacht en beschreven door Toon Kortooms.

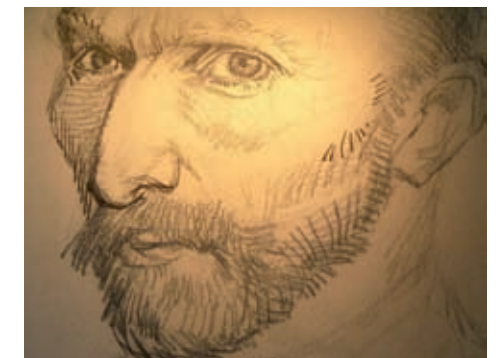
Kortooms woonde in Griendtsveen, op de grens van Brabant en Limburg. Zijn vader was procuratiehouder van een turf fabriek, vandaar dat Toon en zijn dertien broers en zussen bij wijze van spreken van veengrond leefden. Hierop was ook het boek “Mijn kinderen eten turf” geïnspireerd. Als journalist voor een landelijke krant vertrok hij naar Bloemendaal, maar zijn hart lag in Griendtsveen. Zijn vele boeken handelen grotendeels over het Brabantse leven, voornamelijk in de Groote Peel.

Als schrijver heeft hij 47 manuscripten verdracht, waarvan er 44 zijn uitgegeven.

Toon Kortooms' geboortehuis aan de Griendtsveenseweg wordt nu bewoond door Gerald en Angelique Willems. Het huis en de historische omgeving inspireerden hen om te komen tot een museum over het leven en werk van de beroemde schrijver.

Zo ontstond het Toon Kortooms Park, waar nu al zijn boeken en enige manuscripten te zien zijn. Tevens worden veel van zijn persoonlijke bezittingen geëxposeerd. Zo is daar zijn vertrouwde *hendige* stoel van waaruit zijn verhalen ontsproten en zelfs zijn paspoort met de handtekening waarin immer een eendje te ontwaren is. In de achtertuin zijn nog steeds de fundamenten aanwezig van de befaamde turfstrooiefabriek. Zo waart de ziel van Kortooms nog steeds door de Peel. Het geeft je het gevoel dat de schrijver persoonlijk aanwezig is. Iemand meende te horen: *“Help de dokter verzuipt”*, maar dat zal verbeelding zijn geweest.

Stiphout kwam om bij Hannes' moeder een neutje te drinken. Er zijn diverse boeken over Van Gogh geschreven en in al die boeken is niets over Stiphout te vinden. Er zijn ook geen schilderstukken bekend met onderwerpen of mensen uit het dorp. Maar het zou toch wel curieus zijn als er een Stiphouts schilderij tevoorschijn kwam, of als iemand op een stoffige zolder een schets van de schilder zou aantreffen.

Boekbespreking

Stichting Afrikaanse Dutch Wax

Dutch Wax design technology

Dit boek handelt over de nauwe band tussen drie bedrijven die zijn gespecialiseerd in het bedrukken van katoen: Uniwx in Ivoorkust, Ghana Textile en Vlisco in Nederland. Het is een beschrijving van de Afrikaanse wax prints met een verhalende beschrijving van de historische en politieke ontwikkelingen.

Het vertelt het meeslepende verhaal over deze fabrieken, gezien door de ogen van de Ivoriaanse, Ghanese en Nederlandse betrokkenen. Speciale aandacht is er voor de Vlisco in Helmond. Al sinds het einde van de negentiende eeuw hebben dessins van Brabantse ontwerpers in West-Afrika een bijzondere culturele, religieuze en ceremoniële betekenis.

ISBN 978-90-812128-3-0 Prijs € 34,95

Jan de Winter

Hellekermis in Helmond

Hellekermis in Helmond is een heruitgave van een verhaal uit 1963 van de Rotterdamse schrijver Jan de Winter. Het boek is tot stand gekomen op initiatief van Frank van Lieshout, schrijver van 't *Karsefebrickske*. Samen met Guillaume van Stiphout is Frank gaan zoeken naar de schrijver. Zij kwamen uit bij de twee

zonen van De Winter die het idee van een herdruk, bijna 50 jaar later, zo geweldig vonden dat zij afstand deden van auteursrechten. Jan de Winter schreef in totaal 23 boeken met hoofdinspecteur Paul Nijst van Interpol in de hoofdrol. In het Helmondse verhaal bezoekt de speurder, die met zijn gezin in de stad logeert, de jaarlijkse kermis. In het anders zo vredige Helmond breekt een golf van moord en misdaad los in de onmiddellijke nabijheid van het kermisterrein. De Helmondse politie staat machteloos. Als ook een vriendin van Nijst vermoord wordt, zweet hij niet meer te rusten eer de meedogenloze dader gearresteerd is.

Het boek heeft slechts een beperkte oplage. Het is niet te koop maar wordt bij drukkerij Van Stiphout cadeau gegeven bij het plaatsen van een order.

Maria van de Looverbosch

Grote en kleine geschiedenissen rond bomen in Helmond en omgeving

Het thema van Open Monumentendag 2012 van afgelopen september luidde 'Groen van toen'. Dit gegeven en haar liefde voor de stad en haar landschap was voor Maria van de Looverbosch de aanleiding voor het schrijven van dit boek. *Grote en kleine geschiedenissen rond bomen in*

Boekenaanbod

Om u te verheugen op het lezen van typische Helmondse literatuur hierbij een greep uit een aantal boeken welke op onze Heemkamer nog voorradig zijn:

- *Helmonds Borneo*, een eenvoudige maar interessante druk van 31 pagina's.
- *Elektriciteit in Helmond*, beschreven door Gerard Spoormakers.
- *Leonarduswijk*, een boek met veel informatie samengesteld door Paul Jacobs.
- *Dierenbuurt*, een weergave geschetst door Paul Jacobs.
- *Sprekwoorde en gezegdes*, vol met Helmondse spreekwoorden en gezegdes samengesteld door Beistervelds Broek.
- *Heilig Hartkerk*, gezien door de ogen van een werkgroep onder leiding van W. Vlemmings.
- *Bijnderen*, een heruitgave van Heemkundekring Helmont naar een publicatie van Kees Tel.

Het boek Bijnderen is nog verkrijgbaar voor de speciale prijs van € 7,50. De overige boekwerken worden aangeboden voor slechts € 1,50 per uitgave. Geïnteresseerd? Martin Wijnhof zal u graag van dienst zijn.

Helmond en omgeving laat ons nader kennismaken met een aantal bijzondere bomen en boomgroepen. In dit boek zijn verhalen over bomen bijeengebracht die bij veel bewoners niet bekend zullen zijn; interessante, grappige, en soms droevige verhalen. Zo wordt een gewone boom een 'boom met een verhaal'. Daarmee leert dit boek ons met andere ogen te kijken naar onze stad, haar geschiedenis en natuurlijke rijkdom.

Deze uitgave is niet bedoeld als een wetenschappelijk werk. Voor de uitwerking en presentatie van dit boek is gekozen voor een toegankelijke tekst. Zo is dit boek bruikbaar voor iedereen die belangstelling heeft voor bomen in samenhang met de cultuurhistorie van Helmond. Het kan dienst doen als achtergrond- en lesmateriaal, als route- en ontdekkingsgids, maar ook gewoon als lees-, kijk- en bladerboek. Bijzonder aan deze uitgave is de koppeling tussen cultuurhistorie, persoonlijke verhalen en plantkundige informatie met betrekking tot bomen. Het boek is een uitgave van Comité Open Monumentendag Helmond en Heemkundekring Helmont. Het telt 128 pagina's en is rijk geïllustreerd. ISBN

978-90-71499-05-0

Prijs € 12,50

AGENDA

U ontvangt voor de lezingen en excursies géén afzonderlijke uitnodigingen. Noteer daarom onderstaande data in uw agenda of op uw kalender. Suggesties voor lezingen en excursies zijn van harte welkom.

Donderdag 11 oktober 2012

Excursie naar “**Edah museum Helmond**”.

Vier Friese kruideniers, de heren Ebben, Damen, Aukes en Hettema, kwamen aan het begin van de vorige eeuw naar Brabant. In 1910 vormden zij de inkoop-combinatie EDAH en kozen Helmond als vestigingsplaats. Het betekende de start van een kruideniersbedrijf dat bijna honderd jaar een begrip was voor talrijke consumenten. Eind 2007 werd de laatste winkel gesloten. Nu resteert enkel het behoud Erfgoed Edah. In het museum ervaart u 100 jaar distributie van levensmiddelen. Na verwelkoming met koffie en koek, wordt u na een videopresentatie rondgeleid langs verrassende attributen en oude winkeltjes. De rondleiding met amusante anekdotes is ruimschoots de moeite waard.

Het museum kunt u vinden aan het Oostende 167, naast het Tango benzinstation. Inschrijving tot 1 oktober, telefonisch: (0492) 554233 of via e-mail: heemkundekringhelmond-peelland@hotmail.com Samenkomst om 14:00 uur bij het museum.

Dinsdag 20 november 2012

Lezing door de heer **J. Timmers** met als titel “**Boerderijen in Brabant**”. Boerderijen beginnen schaars te worden in onze regio. Vele hebben als zodanig

geen functie meer omdat ze zijn verbouwd tot woonhuis. Gelukkig blijven ze wel als agrarisch verblijf herkenbaar. De langgevelboerderij is het meest voorkomende type dat in het oosten van Noord-Brabant en het noorden van Limburg voorkomt. Voordat dit type zijn intrede deed, bestonden er velerlei andere vormen. In de lezing wordt ingegaan op de ontwikkeling van de Brabantse boerderij. De vorming start in de middeleeuwen en van daaruit wordt de evolutie van de boerderij gevolgd. Door een historische bril wordt gekeken naar hoekgevelboerderijen en halle- kruk- en dwarshuizen. Soms levert dat verrassende gezichtspunten op en gaan we anders kijken naar de bebouwing in de omgeving.

Hal van het Con Brio-gebouw (rechter ingang), Braakse Bosdijk 4, 5703 HZ Helmond. Aanvang 20.00 uur.

Dinsdag 18 december 2012

Lezing door **Pierre van de Meulenhof** met als titel “**Verdwenen Helmond**”.

Helmond heeft in de laatste decennia een enorme ontwikkeling doorgemaakt. De armoede uitstralende stad veranderde in de loop der tijd in een gezellige provincieplaats waar het goed toeven is. Het stadsbeeld is zo veranderd dat mensen

die lange tijd elders zijn geweest, hun voormalige woonplaats bij terugkomst nog nauwelijks herkennen. Met een PowerPoint voordracht tracht de spreker van deze avond een beeld te geven van die veranderingen en ook van verdwenen straten, straatbeelden en gebouwen. Het effect van de metamorfose moet u middels stadswandelingen zelf gaan aanschouwen.

Hal van het Con Brio-gebouw (rechter ingang), Braakse Bosdijk 4, 5703 HZ Helmond. Aanvang 20.00 uur.

Dinsdag 22 januari 2013

Lezing door de heer **H. Roosenboom** met als titel “**De zaak Sophia Alberts**”. *Nadere informatie volgt.*

Dinsdag 26 februari 2013

Jaarlijkse ledenvergadering. *Nadere informatie volgt.*

Dinsdag 19 maart 2013

Lezing door de heer **R. Wildekamp** met als titel “**Bazi, een geheime Duitse radarpost in de Peel**”. *Nadere informatie volgt.*

Opname van de Van Nesstraat in 1961. De eeuwenoude boerderij van Van Duynhoven moest kort daarop wijken voor de oprukkende woningbouw. (foto Pierre van de Meulenhof)

De luchtverdediging rond Helmond 1940-1945

door Ruud Wildekamp

De eerste luchtafweereenheid bij Helmond, dateert van 31 augustus 1939. Die dag betrok de negende Compagnie Luchtafweermitrailleurs de Cacaofabriek aan de Zuid-Willemsvaart en plaatste enkele zware Spandau mitrailleurs op het platte dak van het gebouw. Deze plaatsing was ter bescherming van het stafkwartier van de Lichte Divisie in het parochiehuus van het Heilig Hart aan het Binderseind dat een dag later in Helmond arriveerde. Met het vertrek van de staf naar Geldrop, een week later, werd de compagnie eveneens daarheen verplaatst.

Tijdens de bezetting hebben de Duitsers weinig aandacht besteed aan de luchtverdediging rond Helmond. Dat was alleen het geval tijdens de eerste dagen van de bezetting, toen grote bevoorradingscolonnen door de Helmondse straten trokken. De spoorweg vormde een belangrijke route voor de bevoorrading van de Duitse troepen die in België en Frankrijk streden. Gedurende mei en juni 1940, verbleven in de stad luchtafweereenheden die ingedeeld waren bij de doortrekkende troepen.

Een van deze helaas onbekend gebleven eenheden, was in de avond van 19 mei 1940 medeverantwoordelijk voor het neerhalen van de Armstrong

Whitworth Whitley van het 102^e (Ceylon) Squadron die op weg was om de olieraffinaderijen bij Gelsenkirchen-Buer aan te vallen. De Britse bommenwerper stortte brandend neer op een stuk akker bij de boerderij van Wilbers op de Klef te Milheeze. We weten dit van een houten bord waarop de 'score' van de eenheid werd bijgehouden. Het leert ons dat deze eenheid daarna op de Zuid-Hollandse eilanden actief was. Daarna verdween tot 9 februari 1944 de luchtdoelartillerie uit Helmond. Een hernieuwde plaatsing betrof een stuk vierling 20mm geschut. Het werd ook nu, vanwege het bijna onbelemmerde uitzicht, op het dak van de cacaofabriek geplaatst. Om het schootsveld nog te verbeteren werd een

aantal bomen in de omgeving van hun toppen ontdaan. Het stuk werd hier geplaatst ter bescherming van de staf van *Soko Fähre*.

Het *Sonderkommando der Luftwaffe Fähre (Soko Fähre)* was eind 1943, waarschijnlijk begin november, naar Helmond gekomen en had zich gevestigd in het stadscentrum, in het pand Molenstraat 160, het Sint Josefhuis van de Broeders van Maastricht. De staf, waarbij zowel mannelijke als vrouwelijke Luftwaffe militairen werkten, diende

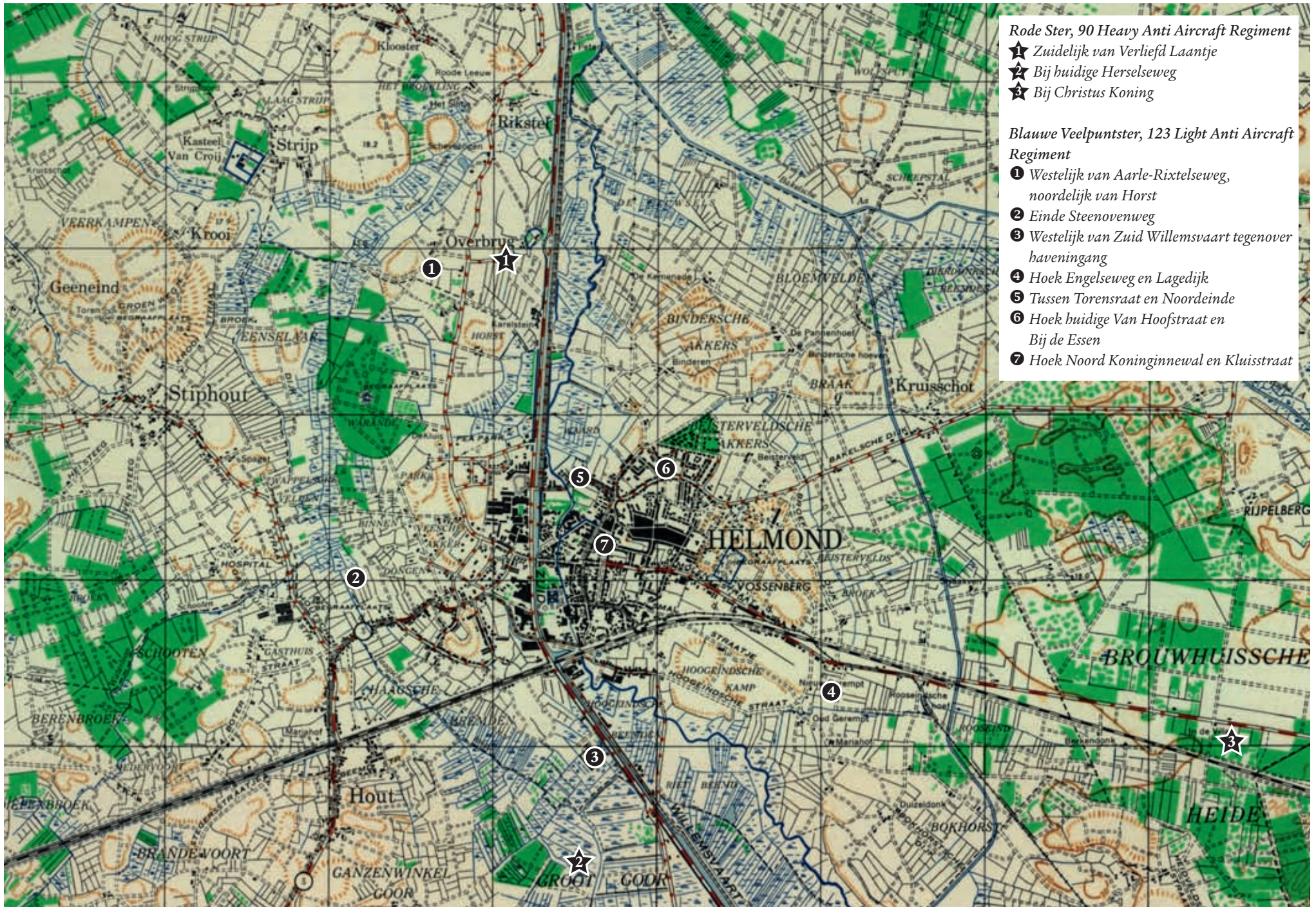
Soko Fähre was een eenheid van de Duitse luchtmacht die zich bezig hield met de organisatie van en de inzet van een aantal grote pontveren genaamd Siebel Fähre. Dit waren platte, min of meer zeewaardige, vaartuigen voor allerhande vervoer over water die ook als landingsvaartuig konden dienen. Dikwijls waren deze ook volgestouwd met luchtafweergeschut om zo als mobiele afweerbatterij te dienen. Oorspronkelijk waren deze vaartuigen bedoeld om ingezet te worden bij Operation Seelöwe, de geplande Duitse invasie van Engeland. Nadat deze was afgelast werden ze op diverse fronten ingezet. Onder andere de bevoorrading van Rommel's troepen in noord Afrika, de Duitse terugtocht uit Sicilië en de evacuatie van Duitse burgers uit Oost-Pruisen in 1945. Het is niet waarschijnlijk dat Siebel Fähren Helmond hebben aangedaan. Daarvoor waren ze te groot en bood de Zuid-Willemsvaart te weinig manoeuvreerruimte. De staf in Helmond was alleen een planningstaf die de vaartuigen elders aanstuurde.

voorbereidingen te treffen voor een mogelijke evacuatie van Duitse troepen afkomstig van de Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden, voor het geval hier de geallieerde invasie zou plaatsvinden.

Zoals zoveel staven van de bezetter, die voorheen in het westen van ons land waren gevestigd, werd ook het stafkwartier van Soko Fähre naar het binnenland verplaatst onder druk van de toenemende geallieerde luchtaanvallen in het westen. Per 11 juni 1944 betrok Soko Fähre ook een loods van De Wit aan de Hoogeindseweg en werd daarmee een directe buurman van de toenmalige Fokkerfabriek. Deze planningsstaf moet voor de Duitsers van groot belang zijn geweest want in november 1943 werd ten behoeve van hen een Junkers Ju 52 vracht- en passagiersvliegtuig gestationeerd op de *Fliegerhorst Eindhoven*. In augustus 1944 was dit geschut alweer verdwenen en begin september 1944 vertrok ook Soko Fähre, onder druk van de oprukkende geallieerden, uit Helmond naar Enschede. Soko Fähre zou, vanuit haar hoofdkwartier in Enschede en op basis van de in Helmond ontwikkelde plannen, met de inzet van haar Siebel- en Infanterie-vaartuigen nog een rol spelen bij de ontruiming van het Duitse 15^e Leger, onder General der Infanterie Gustav Von Zangen, uit Zeeuws-Vlaanderen in september 1944.

Na de bevrijding

Na de bevrijding van Helmond werd de stad aangewezen als *Rest Centre* voor het Britse *VIIIth Corps*. Hier konden de moegestreden troepen achter het front tot rust komen. Er kon worden genoten van een warm bad, een koel biertje en wat vertier. Diverse onderdelen werden

Rode Ster, 90 Heavy Anti Aircraft Regiment

- ★ Zuidelijk van Verliefd Laantje
- ★ Bij huidige Herselseweg
- ★ Bij Christus Koning

Blauwe Veelpuntster, 123 Light Anti Aircraft Regiment

- ① Westelijk van Aarle-Rixtelseweg, noordelijk van Horst
- ② Einde Steenovenweg
- ③ Westelijk van Zuid Willemsvaart tegenover haveningang
- ④ Hoek Engelseweg en Lagedijk
- ⑤ Tussen Torensraat en Noordeinde
- ⑥ Hoek huidige Van Hoofstraat en Bij de Essen
- ⑦ Hoek Noord Koninginnewal en Kluisstraat

Deel van een stafkaart uit 1943

De luchtverdediging van het Stafkwartier van de Lichte Divisie, dat tijdelijk in Helmond verbleef, was opgedragen aan de Negende Compagnie Luchtdoelmitrailleurs. Dit was onder andere uitgerust met de zware M-25 Spandau, watergekoelde mitrailleur. (Foto Ruud Wildekamp)

Een 20mm Flak-vierling, die op de Cacaofabriek was geplaatst, speciaal om de planningsstaf van het Soko Fähre in de Molenstraat te beschermen. Het was het enige luchtdoelgeschut dat in de bezetting in Helmond is geweest. (Foto Ruud Wildekamp)

hier, gedurende een dag of tien, geplaatst, opnieuw bevoorrad en getraind om daarna opnieuw te worden doorgezonden naar het front. Ruim een maand na de bevrijding verscheen rond en in de stad het eerste luchtafweergeschut dat was ingedeeld bij de 100^e Anti Aircraft Brigade. Deze brigade van de Royal Artillery, die de luchtverdediging verzorgde tussen Weert en Helmond, stond onder bevel van de Brigadier E.N. Crosse. Ze bestond uit de 90th en 107th Heavy Anti Aircraft Regiments en de 113^e en 123^e Light Anti Aircraft Regiments. De lichte luchtafweerregimenten waren uitgerust

met het 40mm Bofors kanon en de zware met 3.7 inch Vickers kanonnen.

Het 90th Heavy Anti Aircraft Regiment kende drie batterijen, de 272nd, de 284th en de 285th HAA Battery, Daarvan was de 284 HAA Battery bij Deurne geplaatst en de overige twee verzorgden de verdediging van Helmond. Het 107th Heavy Anti Aircraft Regiment was tussen Weert en Maarheeze geplaatst en ter ondersteuning van een aanval ingedeeld bij de 53rd (Welsh) Division, ten dele in de grondrol als vlakbaangeschut. Van de Light Anti Aircraft Regiments was het 113rd met de

drie regimenten in het aangrenzende deel van België en rond Weert geplaatst. Elke batterij van dit regiment had tijdelijk een No. 3 Mk2 Gun Laying radarset van het 107 HAA Regiment ontvangen. Het 123 LAA Regiment had de 405 LAA Battery rond Deurne geplaatst en de 408th en 409th LAA Batteries rond Helmond. Het regimentshoofdkwartier was in Deurne gevestigd maar werd op 23 december naar Helmond verplaatst.

Luchtverdediging van de luchtmacht Nadat half oktober 1944 de Britten bij het gehucht Rijpelberg waren begonnen met de aanleg van een vliegveld verschenen aan de oostzijde van de stad en rond het vliegveld nog meer luchtafweerkanonnen. Deze van de RAF-Regiments, de bewakings, gevechts en luchtafweereenheden van de Royal Air Force (RAF). Ook deze eenheden waren uitgerust met 40mm Bofors kanonnen en Brengun 303 cal. machinegeweren. De start van de vliegveldbouw was aanleiding voor de RAF om rond het 'vliegveld in aanleg' luchtafweer-geschut te plaatsen. Al op 6 november werd het 2875 AA Squadron RAF Regiment, onder Squadron Leader J. Grayston, vanaf het vliegveld Keent bij Grave verplaatst naar Helmond.

Een detachement van het 2873 AA Squadron vanaf het vliegveld B.78 Eindhoven kwam dezelfde dag ook bij Helmond aan. Op 7 november waren beide eenheden gevechtsgereed. De rest van het 2873 AA Squadron kwam aan het einde van deze novembermaand, op de 30^e naar B.86 Helmond. Vanaf die dag was het gehele 2873 AA Squadron RAF-Regiment operationeel en bleef tot 3 januari 1945 actief in de verdediging van

het Helmondse vliegveld. Op 4 december werd de luchtverdediging van B.86 verder uitgebreid met de komst van het 2881 AA Squadron.

De luchtafweer eenheden van de Royal Artillery en de Royal Air Force-Regiments hebben bij talloze gelegenheden de stad en omgeving en het vliegveld verdedigd tegen aanvallen van de Duitse luchtmacht, de Luftwaffe. Het voert te ver om elke aanval en de Britse reactie daarop hier te behandelen. Twee voorbeelden wil ik u echter niet onthouden.

Duits straalvliegtuig

Op 28 november 1944 waren de Messerschmitt Me 262 straalvliegtuigen van Kampfgeschwader 51 (bommen-werperenheid) om 10.40 uur weer terug. Twee toestellen vlogen laag over de stad en vielen de omgeving van het vliegveld aan. De bommen vielen echter te snel en explodeerden in het vrije veld zonder schade aan te richten. De kanonnen van 2875 AA Squadron openden het vuur op de aanvallers. Zij moesten echter stoppen met schieten toen een zestal Typhoons van 137 Squadron opdoken die terugkeerden van een gewapende verkenning bij Kevelaer. Deze draaiden af waarop de artilleristen het vuur heropenden. De eerste Messerschmitt ontkwam door snel te klimmen, het tweede aanvallende toestel vloog in de barrage van exploderende granaten die de kanonniers op hem afvuurden.

Deze Messerschmitt Me 262A-2a (170120) stortte om 10.45 uur brandend neer achter de boerderij Mariahof aan de Geremtscheweg, bij het gehucht Geremt en brandde gedeeltelijk uit.

De vlieger, Hauptmann Rudolf Rösch, stierf in zijn toestel. Het is onbekend waar zijn stoffelijk overschot een laatste rustplaats vond. Hij werd vermoedelijk als onbekend Duits militair begraven. Op het Ehrenfriedhof te Ysselsteyn is geen graflocatie bekend onder de

naam Rösch. Dit was de eerste maal in de oorlog dat een straalvliegtuig door vuur vanaf de grond werd vernietigd. De Britse inlichtingendienst had grote belangstelling voor het wrak en met name de beide motoren van dit, uiterst moderne, toestel. Vooral omdat dit het

Tijdens de bevrijding lag rond Helmond luchtafweergeschut dat werd bediend door de Britse Landmacht, de Army. Het zware werd gevormd door de 3.7 inch Vickers kanonnen. (Foto Ruud Wildekamp)

Het lichte geschut werd gevormd door de 40mm Bofors kanonnen. Ook het afweergeschut rond het vliegveld bestond uit 40mm Bofors geschut. (Foto Ruud Wildekamp)

meest complete was dat, tot dan toe, in hun handen was gevallen. Het werd daarom zorgvuldig geborgen en naar Engeland verscheept.

Nieuwjaarsdag 1945

In de morgen van 1 januari 1945 overvielen grote aantallen Luftwaffe vliegtuigen zestien geallieerde vliegvelden in België en het zuiden van ons land. In één grote en onverwachte slag, Unternehmen Bodenplatte, hadden de Duitsers een groot deel van de geallieerde luchtmacht op de grond willen uitschakelen. Ofschoon op enkele vliegvelden veel schade werd aangericht, verloren de geallieerden weinig aan gevechtskracht. Mede door een gebrekkige organisatie waren de verliezen aan Duitse zijde hoog. Drie Gruppen van Jagdgeschwader 3 (JG, eenheid jachtvliegtuigen) hadden als aanvalsdoel het vliegveld bij Eindhoven dat door de meeste van de deelnemende vliegers werd gevonden en aangevallen. Na een succesvolle actie, waarbij veel schade aan de Britse vliegtuigen ontstond vloog een deel van de terugkerende aanvallers laag over Helmond om zo snel mogelijk naar Duitsland terug te keren.

Ook voor enkele vliegtuigen van de Duitse eenheden, die vliegvelden in België hadden aangevallen, lag de terugweg over het gebied rond Helmond. Het merendeel van de toestellen die Helmond aanvlogen behoorden echter tot III./JG 6 dat het vliegveld Volkel had moeten aanvallen.

De gewaarschuwde luchtafweersquadrons 2873, 2875 en 2881, van de 1309 Mobile Wing RAF-Regiment, namen de laagvliegende toestellen onder vuur. De Duitsers beantwoordden dit met salvo's uit de boordwapens. In veel

gevallen vlogen de Duitsers echter zo laag dat ze niet effectief met de Boforskanonnen bestreden konden worden. Er werd een minimum elevatie van 10° afgekondigd om te voorkomen dat de kanonnen elkaar zouden treffen. Uit de meer dan 2.000 afgevuurde 40mm granaten en een niet meer vast te stellen hoeveelheid 303 munitie, blijkt dat de strijd ook hier hevig was. Na afloop claimden de 1309 Wing zes vijandelijke toestellen te hebben vernietigd en vijf beschadigd. In werkelijkheid werden vier Duitse vliegtuigen door het luchtafweergeschut neergehaald.

Bronnen

- Nederlands Instituut voor Militaire Geschiedenis, 's-Gravenhage, Archief KL, Inventaris 575, Doos Y, dossier GB/53827/44
- Bundesarchiv-Militärarchiv, Freiburg, RL 25/75 t/m 82 Dossiers Feldluftpark Soesterberg und Belegungsuebersicht der Flugplätze im Lg. Bereich Holland. Archief Gemeente Gemert-Bakel, AB 003, mappen 653 en 689
- UK National Archives, Kew, Air 27/807, ORB 102 Squadron; Air 29/121, ORB 2873 Squadron RAF-Regt; Air 29/122, ORB 2875 Squadron RAF-Regiment; WO/1087, War Diary HQ 100 AA Bgd; WO 171/1137, War Diary 123 LAA Rgt
- Vonk, S. *Onder bescherming van de Engel Gabriël. Helmondse herinneringen aan oorlog, bezetting en bevrijding. Helmond 1994*
- Wind, K. "Abschuss" bord van een Duitse luchtdoelbatterij in Vlaardingen uit de Tweede Wereldoorlog. *Bulletin Airwar*, No. 322, mei 2011
- Woortman, J. "Duitse piloot vermist in Helmond in oktober 1944". *Hofkompas (Wijkblad voor de wijk Rijpelberg)*, 2007

Licht in de duisternis

Eerste Helmondse openbare verlichting dateert van 1803

Het ondergaan van de zon betekende in het verleden louter gevaar. Wanneer een stad in het duister was gehuld, nam de kans op diefstal en onheil toe. Het ontbreken van straatverlichting gaf schavuiten, rovers en ander rapaille, ruimschoots gelegenheid hun dubieuze daden in praktijk te brengen. Met het oog op veiligheid en preventie, was verlichting van de publieke ruimte meer dan gewenst.

door
Hans Vogels

Al in de zestiende eeuw werd gebruik gemaakt van een simpele vorm van straatverlichting. Op gevaarlijke en onoverzichtelijke locaties werden (raap) olielampjes geplaatst. Men maakte ook wel gebruik van lantaarntjes waarin een kaarsje brandde. De minuscule vlammetjes hadden slechts een beperkt lichtvermogen. Het gebruik van olielampen betekende weliswaar een toename van lichtcapaciteit, maar was toch zeker onvoldoende om de straten afdoende te verlichten.

In de 16^e eeuw werden de bewoners van steden verplicht om 's avonds na negen uur een lantaarntje mee te dragen.

Dit kleine feit kan gezien worden als een bescheiden begin van verlichting van de openbare ruimte. Een meer doelmatiger schijnsel stamt uit latere tijden.

Den Haag startte in 1570 als eerste met 33 straatlantaarns in de binnenstad. Amsterdam volgde bijna 100 jaar later. Na één jaar waren daar al 180 straatlampen geplaatst. De (olie)lampen moesten wel iedere avond één voor één handmatig worden aangestoken. Als de avond viel ging de lantaarnopsteker met zijn laddertje op stap om de lampenglazen te reinigen, de olie bij te vullen en de lontjes te ontsteken. Het licht zorgde voor een relatieve veiligheid, maar omdat de huizen uit hout waren opgetrokken, was het wel

vuurgevaarlijk. Een brand was vrijwel de grootste ramp die een stad kon treffen.

Helmondse 'lantairnen'

Ook in Helmond was het na zonsondergang aardedonker. In de kleine binnenstad waren velerlei gevaarlijke plekken. Bij bruggen en grachten was het hachelijk, maar ook de donkere Markt was bepaald niet van gevaar ontbloot. Regelmatig verdronken personen, die door de duisternis misleid, in een van de waterlopen waren terechtgekomen.

In de raadsvergadering van dinsdag 29 november 1803, werd dit onderwerp met klem ter sprake gebracht. De raad besloot na wijs overleg, voor de veiligheid van alle ingezetenen, enkele gemeentelijke

lantaarnpalen op te richten. De notulen van de betreffende vergadering zijn maar kort en geven enkel het besluit weer. De beslissing wordt, zoals secretaris Van der Foelart daarin aantekent, genomen na een zeer heftige deliberatie (beraadslaging). Het was dan ook een belangrijke aangelegenheid. Helmonds ingezetenen zouden ondervinden dat het de vroede vaderen ernst was en dat zij met half werk geen genoeg namen.

Nog in datzelfde jaar werd de fabricage van 'twaalf lantairnen' en evenzoveel eikenhouten palen aanbesteedt, waarna de productie werd opgedragen aan de heren Luijben, Sanders en Verhofstadt. Luijben leverde de lantaarns, geheel volgens model, voor 84 gulden. De productie van

Een mast, vermoedelijk voor telegrafie, in de Veestraat waaraan een lantaarn is bevestigd. De sigarettenwinkel, op de hoek met de Oude Aa, werd in die tijd toepasselijk "Achter het paalke" genoemd. (Collectie RHCe, fotograaf onbekend)

ijzeren beugels voor de bevestiging van de lantaarns werd verzorgd door Dielis Sanders, voor de somma van 38 gulden en 10 stuivers. Verhofstadt was het gegund om de twaalf voet lange eikenhouten palen te zagen en te schaven. Ze moesten vooral sterk en niet rotachtig zijn en naar behoren gevormd. Verhofstadt kreeg tevens opdracht de palen ter bestemder plekke te plaatsen.

Besloten werd om de straatverlichting te installeren op de meest strategische plekken in de stad: Op de Steenweg ter hoogte van het huis van Lambert van Mierlo, bij de Veese Poort en aan de bruggen in de Veestraat en het Binderseind. Voorts nog aan de Binderse- en Ameidebrug, bij de Hoogeindsepoort,

de Binderstraat, de Kerkstraat en drie op de Markt.

Op 3 december kwam de raad opnieuw bijeen om de straatverlichting te bespreken. Besloten werd dat de Helmondse schout en G. van der Loo samen verantwoording zouden dragen voor de 'gemeentelijke lantairnen' en dat deze tijdens de donkere dagen zouden branden 's avonds van vijf tot maximaal elf uur. Tevens werd vastgesteld dat de benodigde olie met de kan zou worden opgehaald en dat 'schutter en nachtroeper Reijnier van Wel' de lantaarns zou opsteken. Verder werden beide heren gemachtigd om de olie 'met het vat te ontbieden' en het loon voor het aansteken 'op de voordeligste wijze doenlijk te

De op 8 november 1862 geopende gasfabriek aan de in 1864 ontstane Gedempte Haven. (Collectie RHCE, foto graaf onbekend)

accorderen'. Of het arbeidsloon ook billijk was vroeg men zich blijkbaar niet af.

De totale kosten van de aanleg bedroegen 187 gulden en 10 stuivers. Alle inwoners van de stad werden, op straffe van drie gulden boete, terdege gewaarschuwd: 'de lantairnen niet op enigerhande wijze te beschadigen, hetzij met stenen dan wel anderszins de glazen aan stukken te werpen of andere baldadigheden daaraan te plegen'. Verder werden bij beschadiging of vernieling de ouders voor hun kinderen en de bazen voor hun personeel, aansprakelijk gesteld. Behalve betaling van een geldstraf, werd ook schadevergoeding geëist. De gemeentelijke verordening werd afgekondigd op 11 december 1803.

Voor de kinderen was het aansteken van de lantaarns een aardig ritueel. Bij het vallen van de avond ging de plaatselijke lantaarnopsteker met zijn laddertje op stap om de lontjes te ontsteken. Hij werd dan vaak gevolgd door een horde kinderen. Ze liepen in een kleine optocht achter de lantaarnopsteker aan en zongen in koor: "Floerske floerske tije tije tije, Pierewierewiet lantèrnske".

Na de ingebruikname van de eerste twaalf lantaarns, baadden de Helmondse straten niet meteen in een zee van licht. Goede ogen en een scherpe blik waren nodig om de weg goed te kunnen volgen. Men vond verlichting van de openbare ruimte wel belangrijk, maar toch werden de lantaarns, om kosten te besparen, slechts matig gebruikt. Desondanks werd het aantal uitgebreid tot 70 exemplaren. Ze brandden daarna van twee dagen na volle maan tot twee dagen voor het eerste kwartier. Van augustus tot mei

werden de lantaarns ontstoken bij het invallen van de duisternis en omstreeks elf uur gedoofd. Op zondag brandde de straatverlichting tot twaalf uur.

Gasverlichting

Halverwege de negentiende eeuw was het met de openbare verlichting in Helmond slecht gesteld. Er waren nog steeds weinig straatlantaarns in gebruik en ze werden enkel in de winterperiode bij absolute duisternis ontstoken. Ze bleven nog steeds tot elf uur branden, dat was laat genoeg, iedereen lag dan toch al te bed. Ze brandden ook nog altijd op olie. Dat gaf niet alleen weinig licht maar vooral veel walm en roet.

In die tijd ontstond een verlichtingsmethode met behulp van gas, een brandstof die wordt gewonnen uit steenkool. Het gebruik ontwikkelde zich snel. Halfweg de eeuw werden, zowel particuliere als gemeentelijke gasfabrieken opgericht. Grote bedrijven waren geïnteresseerd in een eigen gasproductie die ondermeer voor (terrein) verlichting werd gebruikt. Zo beschikte de Helmondse katoendrukkerij Van Vlissingen al in 1856 over een eigen gasfabriek. Het nieuwe gaslicht gaf veel meer lichtsterkte dan de altijd walmende en immer brandgevaarlijke olielampen.

In 1853 werd bij het Helmondse gemeentebestuur een aanvraag ingediend voor de exploitatie van een gasfabriek binnen de gemeentegrens. De behoefte aan gas werd steeds groter en ook bij de inwoners ontstond steeds meer animo voor het gebruik ervan. De raad besloot om een gemeentelijk gasbedrijf te stichten en het product ondermeer aan te wenden voor verbetering van de straatverlichting.

Zo gebeurde het dat de Helmonders, in de donkerste periode van het jaar, kennis konden maken met het nieuwe wonderlijke licht. Op 24 december 1862 brandden voor het eerst gaslantaarns in de Helmondse straten.

In 1886 besloot de raad de lantaarns in de nacht op zes strategische punten door te laten branden. Buiten de

Een oude gaslantaarn stond als klein monument voor het voormalige gebouw van Obragas. (Collectie Heemkundekring Helmont, foto Martin Wijnhof)

bebouwde kom had de stad tot dan geen enkele lantaarn in gebruik. De brug over de Goorloop op het Hout werd als eerste van een armatuur voorzien. Deze en de negen andere lichtpunten tussen de Steenweg en het Hout bleven voortaan de hele nacht branden.

In 1893 werd het gloeikousje uitgevonden. Het werd gemaakt van een mate-

riaal dat bij verhitting helder wit oplicht. De lichtcapaciteit werd hiermee aanzienlijk vergroot. Het betekende weliswaar een verbetering van de kwaliteit van het licht, maar het verlangde ook een aanpassing van de lampenkappen. Het glas van de gaslantaarn kende een andere vorm dan die van de olielantaarn. Met het gebruik van gas was de rookvorming niet minder geworden, ook al waren de branders afgeschermd met een glazen omhulsel. Daar bracht het gloeikousje verbetering in. Het glazen omhulsel was niet meer nodig. Daardoor kon men voortaan lantaarns maken in de vorm van een kelk. De lampen wierpen geen schaduw meer op, zoals de oude lantaarns wel deden.

Om het gas te ontsteken hadden de lantaarnopstekers een lange stok waaraan boven een vlammetje brandde. Na de komst van het gloeikousje kregen de straatlantaarns een waakvlammetje dat via een hoofdkraan kon worden ontstoken. Deze kraan ging open en dicht via een kettinkje. De lantaarnopstekers hadden nu een stok met een haak waarmee ze het kettinkje konden

De lantaarnopstekers zorgden ervoor dat de olielampen gevuld en ontstoken werden. Na de introductie van de gaslamp veranderde hun naam in lantaarnverzorger of lampenist. (tekening internet)

Bij het project Jet en Jan, een succesvol onderwijsproject van Heemkundekring Helmont voor basisschoolleerlingen waarbij kinderen een lesprogramma afwerken, wordt over de geschiedenis verteld. Door dingen zelf te doen en te zien, leren ze tijdens de les hoe honderd jaar geleden het dagelijks leven verliep.

Een onderdeel van het project is het tonen van de lantaarnpaal die voorheen de hoofdingang van het voormalige Obragas-gebouw sierde. Onderstaand versje, dat nog stamt uit de oorlog, wordt dan voorgelezen:

**Onder de lantaren
Stond meneer van Lier
Hij moest zo nodig plassen
Van al die potjes bier**

**En heel die lantaren is verroest
Omdat van Lier
Zo plassen moest
Van al die potjes bier**

bedienen. Later werd een automatische ontsteker ontwikkeld, waardoor niemand meer op pad hoefde om de lampen te ontsteken. Vanaf toen werd onderhoud de voornaamste taak. De beroepsnaam veranderde daarmee in lantaarnverzorger en later in lampenist.

Meer dan welke andere lantaarn ook, werd de gaslantaarn uitgevoerd met fraaie gietijzeren palen. Deze werden veelal gebruikt in het centrum van de stad of in dure wijken. In andere buurten waren de lantaarns overwegend van koper of zelfs van aardewerk. In het electrotijdperk werd gietijzer te duur, niet in de laatste plaats omdat door de gloeilamp het aantal lantaarnpalen enorm toenam.

Gelukkig zijn veel oude gietijzeren lantaarns behouden gebleven, voornamelijk op rustieke plekken, omdat ze gemakkelijk waren om te bouwen voor de elektrische peertjes. Een mooi voorbeeld is de oude gaslantaarn die als klein monument

De Kerkstraat gezien in de richting van de Markt. Midden op de straat een stadspomp waarop een gaslantaarn is aangebracht. Het derde pand links is de pastorie van de parochie Sint Lambertus. (Collectie RHCE, fotograaf onbekend)

voor het voormalige gebouw van Obragas stond. De historische lantaarnpaal is bij de afbraak van het gebouw veiliggesteld en wordt op de gemeentewerf bewaard. Hopelijk krijgt hij in de toekomst een nieuwe plaats naast de vele gemeentelijke kunstobjecten.

Bronnen:

- *Industrieel erfgoed Helmond.*
- *Van Helmont te Helmond J. M. Th. Verschueren.*
- *Zondagsnieuws 16 januari 2011.*
- *Archief Heemkundekring Helmont.*
- *Wikipedia, de vrije encyclopedie.*

Begunstigers van de Heemkundekring Helmont

begunstigers

- AUTOBEDRIJF HOEFNAGELS DEALER CITROËN-HYUNDAI
- BLOEMENMAGAZIJN DE SCHUUR
- BEKKERS AUTOSCHADE
- BROECKX - PRAASTERINK MAKELAARS
- COENEN
- DERISON GROENTE EN FRUIT
- DRIESSEN VERF EN INTERIEUR
- DRUKKERIJ VAN STIPHOUT
- FOTO LAMBERT VAN DE KERKHOF
- HINDENBERG RECLAMESTUDIO
- IL BORGO HUIS MET DE LUTS
- LUNCHROOM PAUL EN RIET
- MAREIN ORGANIZING
- MOSMAN AUTOSCHADE
- O.M.D. NOTARISSEN
- RABOBANK
- VAN NUENEN RIJWIELHANDEL
- WESSELMAN ADVISEURS
- WIJNHUIS HELMOND
- VAN DER WINKEL IJZERWAREN, GEREEDSCHAP, BOUWBESLAG